

**Vystúpenie predsedu ÚSZZ Jána Varša
na Stálej konferencii Slovenská republika
a Slováci žijúci v zahraničí
(Bratislava, 28.-29. október 2016)**

Milí priatelia,

som rád, že ste sa rozhodli zúčastniť na 14. „Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2016“, ktorú sme tematicky zamerali na desať rokov uplatňovania zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Z diskusie by mali vyplynúť aj námety na otázku potreby novelizácie tohto zákona vo svetle vašich doterajších skúseností.

Nemôžem začať inak naše stretnutie na Slovensku ako *pod'akovaním vám všetkým* a prostredníctvom vás aj všetkým našim krajanom vo svete za aktivity, ktoré vyvíjate na poli slovenskosti vo vašich domovských krajinách. Počas ročného pôsobenia vo funkcii predsedu ÚSZZ som mal možnosť stretnúť sa s väčšinou z vás a bližšie sa oboznámiť s aktivitami našich komunit. Každý z vás si zaslúži uznanie a podporu za prácu, ktorú vykonávate na poli uchovávaní, prezentovaní a rozvíjania slovenského jazyka, duchovnej a svetskej kultúry, informovanosti a médií, nech už je to spojené s vašou profesiou alebo v rozhodujúcej väčšine na báze dobrovoľnosti. Potešiteľné je, že je v nich pojaté presvedčivé vlastenectvo, keďže máte záujem na tom, aby ste vo svojich domovských krajinách udržiavali pri živote slovenský jazyk, tradície a zvyky a prevzali ste štafetu po svojich predkoch, aby ste ju odovzdali svojim potomkom.

Dovoľte mi, aby som na úvod pod'akoval tiež tým, v ktorých máte silnú podporu i oporu vo svojich domovských krajinách. Sú to naše veľvyslanectvá a generálne i honorárne konzuláty, ktoré majú živý kontakt s krajanskými komunitami vo vymedzenej zemepisnej a kompetenčnej pôsobnosti. Osobitne im tiež ďakujem za aktívnu spoluprácu a kolegiálny prístup pri príprave mojich stretnutí s vami. Vám, ktorí sa s nimi pravidelne stretávate, nemusím hovoriť, že kolektívy veľvyslanectiev a konzulátov sú zasa potešené z toho, že môžu byť nápomocné pri podpore vašich krajanských aktivít, ktoré obohacujú reprezentáciu i prezentáciu Slovenska v krajinách ich pôsobenia. Chcem rovnako pripomenúť, že v tomto polroku si na niektorých tohtoročných krajanských podujatiach, vrátane našej konferencie, pripomíname prvé predsedníctvo Slovenskej republiky v Rade Európskej únie. V historickom kontexte to symbolizuje dosiahnutý stupeň vývoja postavenia Slovenska v rodine európskych národov a štátov. Naše predsedníctvo v EÚ možno vskutku označiť za „malý skok“ pre Slovensko a „veľký pokrok“ pre Slovákov od sťahovania našich predkov do stredoeurópskej zemepisnej oblasti v V. a VI. storočí.

Pod záštitou slovenského predsedníctva v Rade EÚ sa uskutočnil aj Pamätný deň zahraničných Slovákov v Bratislave 5. júla 2016, minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky pán Miroslav Lajčák prevzal tohto roku záštitu nad 43. ročníkom krajaňských slávností v Detve a aj 55. ročníkom Slovenských národných slávností vo vojvodinskom Báčskom Petrovci v Srbskej republike, či 39. ročníkom festivalu Slovenského kultúrneho dedičstva v americkom New Jersey, aby som menoval aspoň niektoré. Slováci v zahraničí sa tak podieľajú na prezentovaní Slovenska a jeho úspechov a dokumentujú, že dýchajú a žijú aj radosťami i starosťami svojej materskej krajiny.

Na úvod chcem tiež ešte raz **zablahoželat' oceneným krajanom** za ich záslužnú prácu pri udržiavaní a prezentovaní slovenskosti v domovských krajinách i v širšom okolí. Toto symbolické uznanie predstavuje morálne ocenenie vašej práce, ktorú ste vykonali a iste ešte vykonáte v prospech našich krajanov, pričom verím, že zoznam ocenených bude narastať úmerne aktivitám krajanov pri zveľad'ovaní našej slovenskosti.

A teraz k meritu konferencie. V rámci vymedzených tém - **desať rokov fungovania úradu a prípadná novela zákona** č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí - sa vo svojom vystúpení chcem venovať hlavne problémom a výzvam, ktoré nás všetkých v rovine vzťahov Slovensko-krajaňská komunita tešia i sužujú a možnostiam na ich kultivovanie a zveľad'ovanie. Desaťročné pôsobenie úradu korení z právnych základov éry samostatnej Slovenskej republiky po rozdelení Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Prirodzené puto, ktoré spája Slovensko a Slovákov žijúcich v zahraničí, sa právne premietlo do zákona NR SR č. 241/1993 Z. z. z 20. októbra 1993 . Týmto zákonom bol 5. júl, deň štátneho sviatku „svätého Cyrila a svätého Metoda“, vyhlásený za pamätný deň Slovenskej republiky, ako „Deň zahraničných Slovákov“. Materské Slovensko si ním pripomína svojich rodákov a krajanov, ktorí majú po svete svoje dočasné alebo trvalé domovy. Dňa 23. februára 2001 bol prijatý ústavný zákon č. 90, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ktorého článok 7a zakotvil: „Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.“.

Na naplňanie tohto cieľa bol následne vypracovaný a prijatý **zákon č. 474/2005 Z .z. z 23. septembra 2005** o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Tento definuje kategóriu krajanu žijúceho v zahraničí (*osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a je štátnym občanom Slovenskej republiky alebo nie je štátnym občanom, ale si uchováva národné povedomie ,a on alebo jeho predok v priamom rade má slovenskú národnosť*), národné povedomie (*aktívne prejavy*

hlásenia sa k slovenskému národu a k hodnotám, ktoré reprezentujú slovenský jazyk, slovenské kultúrne dedičstvo a tradície) a štátnu podporu Slovákov žijúcich v zahraničí (*oblasť vzdelávania, vedy a výskumu, kultúry, informačnú a médií*). Zákon vymedzuje aj pôsobnosť ÚSZZ a zaväzuje ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy, aby sa v rozsahu svojej pôsobnosti podieľali na tvorbe a výkone štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a na realizácii štátnej podpory. Dovoľte mi, aby som pri príležitosti 10. výročia vzniku ÚSZZ poďakoval mojim predchodcom i spolupracovníkom na úrade za prácu vykonanú pri uplatňovaní tohto zákona. Prvej predsedníčke a kolegyni Vilme Prívarovej, Milanovi Vetrákovi i môjmu predchodcovi Igorovi Furdíkovi. Úrad nadväzuje na pozitívne výsledky ich aktivít a keď usudzujete, že sa dosiahol určitý posun vpred, určite je to zásluhou všetkých zainteresovaných v zahraničí i na Slovensku.

Vo väzbe na platnú právnu úpravu sa objavujú názory, aby **v rámci tretej ústavnej dimenzie** (väzba na *materské Slovensko*) boli zahrnuté aj otázky spojené s účasťou občanov Slovenskej republiky žijúcich v zahraničí na voľbách na Slovensku, zriadenie Komisie pre krajské otázky v (*Zahraničnom výbore*) NR SR, navýšenie finančných prostriedkov do dotačného systému, vybudovanie krajského pamätníka alebo múzea krajského vyst'ahovalectva na Slovensku a pod. Ide o dlhodobejšie prezentované návrhy, ktoré je potrebné vnútropoliticky komplexne posúdiť, keďže majú buď legislatívny kontext alebo si vyžadujú značné investície. Verím, že aj k takýmto podnetom zaujme stanovisko novozriadená Rada vlády Slovenskej republiky pre krajské otázky v súlade s aktuálnym programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky.

Vo všeobecnosti však možno povedať, že hoci nepochybne každý právny rámec môže byť vždy zdokonaľovaný, a to sa týka aj krajskej agendy, aktuálna **zákonná úprava nepredstavuje zásadnú prekážku** pri realizácii cieľov zakotvených v Ústave Slovenskej republiky. Snáď táto právna úprava by mala zreteľnejšie reagovať na potreby súčasnej generácie občanov Slovenska, ktorí - pri vedomom zachovaní trvalého pobytu na území Slovenskej republiky - pôsobia dlhodobejšie (*pracujú, študujú, prebývajú*) v krajinách EÚ a usilujú sa udržať a prezentovať slovenský jazyk a kultúru vo svojich (*predpokladane*) dočasných domovských krajinách. Vzniká teda otázka, ako uspokojovať (*v súlade s platnou právnu úpravou*) oprávnené požiadavky, najmä aktívnych vzdelávacích a kultúrnych víkendových centier. Tieto, mimo svojej materskej krajiny, naplňajú duch platnej legislatívy - udržiavajú, prezentujú a rozvíjajú slovenský jazyk a kultúru. Desiatky tisíc občanov Slovenska v krajinách západnej Európy, ale tiež inde vo svete, najmä však ich deti, si vyžadujú pri výučbe slovenčiny a slovenských reálií podporu zo strany Slovenska nielen v oblasti logistiky (*náklady za prenajímané priestory*), ale aj v oblasti pedagogickej vrátane riešenia otázky výsledkov ich snaženia (*uznávanie na*

Slovensku). Rozhodujúcim faktorom musí byť, že rodičia majú záujem, aby sa ich deti v zahraničí učili slovenčinu a o Slovensku.

Inak, zákon č. 474/2005 Z. z. poskytuje *ÚŠZZ dva nástroje na realizáciu štátnej politiky* vo vzťahu ku krajanom. Je to vydávanie osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí a dotačný systém. Pochopiteľne, vychádzajúc z dikcie zákona, ďalšie dôležité nástroje má vo svojej pôsobnosti MŠVVaŠ SR a MK SR a o akejsi úlohe patróna krajanskej agendy zo strany MZVaEZ SR a jeho diplomatických a konzulárnych zložiek v zahraničí som sa zmienil. Počas mojich diplomatických pôsobení v zahraničí som bol nielen svedkom, ale aj účastníkom plnenia tohto poslania.

Čo sa týka osvedčení Slováka v zahraničí, jednoznačne najvyšší záujem a stále stúpajúci nárast o ne prejavujú vojvodinskí Slováci zo Srbska a tiež krajanovia z Ukrajiny. Do 30. septembra 2016 bolo podaných 2 076 žiadostí o osvedčenie a vydaných bolo 1 762, pričom na porovnanie možno uviesť, že za celý rok 2013 bolo vydaných 568 osvedčení, v roku 2014 ich bolo 941 a v roku 2015 to už bolo 1 444. Ak vychádzame z toho, že obdržané osvedčenia využívajú krajanovia z Vojvodiny a zakarpatskej Ukrajiny na zákonom umožnený prechodný pobyt na území Slovenskej republiky a tiež na možnosť pracovať u nás bez administratívnych povolení, potom nemožno nevidieť, že ich sťahovanie k nám má dopad aj na krajanské komunity v týchto štátoch a na ich aktivity. Ide o komplexný problém so sociálno-ekonomickým pozadím, nad ktorým sa treba prinajmenšom zamýšľať, najmä z toho hľadiska, aby sa nám Vojvodina i zakarpatská Ukrajina úplne „neodslovenčinili“.

Pokiaľ ide o dotačný systém, to je kapitola sama osebe s tým, že chápem jeho význam pre podporu krajanských aktivít i komunít vo všetkých štátoch sveta bez výnimky. Ich prerozdelenie zostane vždy subjektívne a bude polarizovať až antagonizovať vzťahy medzi tými, ktorí dostali podporu a tými druhými bez ohľadu na to, aký objem prostriedkov by Slovensko vyčlenilo pre krajanov. Ak je podaných takmer 1 000 žiadostí o podporu projektov (*ako to bolo v roku 2015*) v sume 4 milióny eur a k dispozícii je zhruba milión eur, potom aj v jednoduchých počtoch prevažujú nespokojní alebo aspoň neuspokojení žiadatelia.

V každom prípade však treba zdôrazniť, že *žiadna koruna ani cent*, ktoré boli poskytnuté počas desiatich rokov platnosti zákona na dotácie, nevyšli navnivoč a prechodne alebo dlhodobo naplnili alebo naplňajú svoj účel. Druhá otázka je, či nemohli byť zemepisne a žánrovo (*vzdelávanie, kultúra, informovanosť a médiá*) prerozdelené inakšie. Hoci prevažná väčšina z vás oceňuje poskytnutie podpory projektom, treba tento nástroj na podporu krajanských aktivít naďalej zdokonaľovať od fázy vymedzovania priorít v jednotlivých štátoch i žánroch,

podávania žiadosti, ich triedenia, procesu rozhodovania, až po kontrolu ich efektívneho využívania. Vecne treba ustáliť proporciu delenia dotácií podľa Dobšinského trojgrošovej triády medzi splácaním groša predkom, zužitkovaním druhého na sebarealizáciu a investovaním tretieho do budúcnosti. ÚSŽZ má ustálený proces rozhodovania o žiadostiach o dotácie, na ktorých sa zúčastňujú externí experti. Snažíme sa tiež, aby krajské komunity a slovenské diplomatické a konzulárne misie vstupovali do tohto procesu a podieľali sa na vymedzení priorít v domovských krajinách. Podpora nákupu učebníc a učebných pomôcok do škôl a vzdelávacích centier, krytie nákladov aktivít kultúrne a náboženské, výdavky na publikácie a médiá a medzitým individuálne žiadosti o propagáciu Slovenska a Slovákov a popri tom aj žiadosti o investície do nákupu, rekonštrukcie, či najímania nehnuteľnosti, vytvárajú zmesku, ktorá si žiada vyvíjať úsilie na dosiahnutie konsenzu o prioritách.

Vidím tu *priestor pre SZSZ*, aby s podporou ÚSŽZ a za pomoci krajských expertov s proporcionálnym zemepisným a žánrovým zastúpením, vymedzovali priority v štyroch dimenziách platného zákona s dôrazom na posilňovanie národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov žijúcich vo svete a s prihliadnutím na reálne očakávania a potreby krajanov a možnosti ich realizácie. Na spôsob školskej komisie bude dobre zväziť vytvorenie reprezentatívnych komisií aj v oblasti kultúry, informovanosti a médií, aby profesionálne posúdili problémy a výzvy v interakcii troch skupín našich krajanov a ponúkli víziu prístupu k nim s dôrazom na ľudský, materiálny a finančný potenciál krajských spolkov a inštitúcií v zahraničí - životaschopné, trvalo udržateľné a efektívne projekty iste získajú podporu aj Slovenskej republiky.

A teraz k stavu našej krajskej únie, čiže slovenskej komunity vo svete. Podľa toho, ako si nastavíme kritériá, môžeme konštatovať, že situácia nie je taká zlá, aby nemohla byť ešte horšia, alebo že by to mohlo byť aj lepšie. Treba sa však pozrieť do zrkadla a vidieť veci v reálnom svete a svetle, aby sme sa neocitli na dne krajskej beznádeje a dôstojne posúvali odkaz našich predkov nasledujúcim generáciám. Základné údaje o štátnej politike Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom od ostatnej konferencie obsahujú správy úradu pre NR SR za rok 2014 a tiež 2015, ako aj v Konceptii štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016-2020.

Všeobecné hodnotenie krajských komunit vo svete.

V hodnotení prezentujem subjektívny pohľad, ktorý som si vytvoril počas stretnutí s vami, v ktorom je implicitne alebo výslovne vyjadrený obdiv k vašej práci a aktivitám bez ohľadu na to, že možno niektoré fakty vidím trochu inak ako vy. To neznižuje význam a váhu práce, ktorú v špecifických podmienkach

vykonávate, ale treba si byť vedomý nižšie uvedených špecifičnosti. Situáciu v rámci 1,5 -miliónovej slovenskej komunity vo svete je rozdielna - podľa počtu Slovákov aktívne či pasívne sa podieľajúcich na udržiavaní a prezentovaní slovenskosti a podmienok ich fungovania - prinajmenšom do troch kategórií.

Stále **najživšími komunitami**, kde v slovenských prostrediach môžete hovoriť po slovensky nielen s činiteľmi spolkov a združení, ale aj s relatívne početnou komunitou, sú tradične bašty na Dolnej zemi, v Srbsku, Maďarsku a Rumunsku, ku ktorým možno priradiť aj Českú republiku. Počet krajanov, ktorí sa angažujú v rôznych inštitúciách (*školy, cirkev, médiá*), spolkoch (*kultúrno-umeleckej povahy*) a v niektorých prípadoch aj v štruktúrach orgánov domovského štátu (*minimálne na miestnej úrovni*) sa stále pohybuje v stovkách a tisíckach, čo kladie zvýšené nároky na organizáciu a rozmanitosť krajanového života. Akýsi medzistupeň tvoria krajanovia v Poľsku, na Ukrajine a v Chorvátsku, kde v školách je slovenčina voliteľná a spolky sú tu aktívne najmä v spojení s náboženskými sviatkami alebo s inými spoločenskými udalosťami. Počet angažovaných sa hlásiacich krajanov k slovenskému národnému povedomiu možno v týchto krajinách rátať skôr na stovky ako na tisícky, napriek iným údajom z oficiálnych i neoficiálnych štatistík.

Druhú skupinu tvoria krajanovia v zámorí (*najmä USA, Kanada, Argentína, Austrália*), kde je ich matematicky najviac, ale tých aktívne či pasívne sa zúčastňujúcich na krajanových podujatiach, angažujúcich sa v krajanovom živote, možno rátať skôr na desiatky, či stovky, a len výnimočne na tisícky. Prostredníctvom slovenských vzdelávacích centier a s pomocou náboženských obcí alebo iných inštitúcií sa snažia samostatne alebo niekde aj v rámci československých spolkov jazykovo a kultúrne podchytiť globalizáciou nasiaknutú migrujúcu mladú slovenskú generáciu. Potešiteľné je, že k skúsenej generácii organizátorov krajanového života sa dnes pripája stredná a mladšia generácia.

Tretiu kategóriu tvoria naši občania, ktorí využívajú výhody členstva Slovenskej republiky v Európskej únii a zvolili si za miesto svojho života (*trvalého alebo prechodného*) jednu z krajín EÚ. Prebývajú najmä v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska, Írsku, ale aj v Belgicku, Nemecku, Francúzsku, Rakúsku, či Taliansku a v menšom rozsahu Švédsko a Španielsko, ku ktorým možno priradiť aj Švajčiarsko a Nórsko. Občania sa zapájajú do krajanových aktivít (*vzdelávacie, náboženské, kultúrno-spoločenské podujatia*) spontánne, resp. keď sú (*najmä jazykovo*) v núdzi.

Na druhej strane, vďaka úsiliu a obetavosti jednotlivcov z radov strednej a mladšej generácie, sú zriaďované slovenské vzdelávacie a kultúrne centrá, v ktorých sa deti cez víkendy učia slovenčinu a o Slovensku vrátane príprav vystúpení pre rôzne príležitosti. V tomto kontexte treba pozitívne hodnotiť

činnosť Slovenských katolíckych misií a slovenských farností v krajinách, v ktorých pôsobia. Napriek tomu však počet „praktizujúcich Slovákov“ v týchto štátoch sa tu dá rátať skôr na desiatky, ako na stovky a tým sa približujú k situácii v zámorí. Existenčným problémom aktívnych spolkov v tejto skupine je najmä pokrývanie výdavkov na prenájom budov a honorovanie učiteľov.

Znižovanie počtu aktívnych a pasívnych Slovákov žijúcich v zahraničí.

To je problém, nad ktorým sme lamentovali, meditovali a hľadali východiská s krajanskými predstaviteľmi počas môjho diplomatického pôsobenia v Srbsku. ***Ťažko nájsť recept na udržiavanie záhrad slovenskosti*** pred cunami prirodzenej asimilácie v prostrediach väčšinových národov a do rodín prenikajúcej angličtiny, ako prostriedku komunikácie a dorozumievania, najmä v zmiešaných rodinách. Navyše, hektický kolobeh života ešte urýchľovaný šprintujúcou informačnou technológiou, nie je veľmi žičlivý pre pestovanie tradičných foriem spolupatričnosti, ktoré boli charakteristické v minulosti v oblasti školstva, kultúry i médií, keďže kladie zvýšené nároky na harmonizovanie osobného, rodinného a pracovného života. Nemožno sa diviť, že každý jednotlivec sa v prvom rade usiluje zabezpečiť svoju existenciu a rodinu a aj keď v ňom pulzuje slovenské vlastenectvo, po únavnom pracovnom dni hľadá jednoduchý spôsob relaxu. Maximálne, pokiaľ mu niekto dá impulz, aby sa zúčastnil na víkendových spoločenských podujatiach alebo náboženských obradoch. To je diagnóza súčasného stavu v krajanských komunitách v zásade po celom svete a v niektorých krajinách je to ešte znásobené zložitejšími sociálno-ekonomickými podmienkami z hľadiska živobytia.

Je nepochybné, že akákoľvek by bola pomoc zo strany Slovenskej republiky, túto ***diagnózu súčasného stavu v krajanských komunitách nemožno zakrývať*** a už vôbec nie ignorovať. Je otázka, aký druh liečby zvoliť a ako nákladné lieky treba použiť, aby sa dali do pohybu slovenské motory, ktoré by prebudili 1,5-miliónovú slovenskú komunitu vo svete. Situácia naozaj nie je dobrá z hľadiska udržania pri živote ambiciózných cieľov Ústavy Slovenskej republiky pri podpore národného povedomia. Možno mnohých vás sklamem, ale určite nie je to cestou dopingov finančnej alebo materiálnej povahy, ktoré síce môžu byť podporné, ale nie primárne a rozhodujúce, keďže rýchle vyprchajú.

Čo môže Slovenská republika urobiť alebo zlepšiť vo vzťahoch ku krajanom.

Necítim sa kompetentný ani povolaný hovoriť o tom, čo môžu krajanské komunity a ich predstavitelia urobiť vo svojej pôsobnosti, aby sa zachovalo dedičstvo našich predkov vo vašich domovských krajinách. Myslím, že vy na mieste lepšie poznáte podmienky, v ktorých pôsobíte. ***Obmedzím sa teda na kroky, ktoré zo strany Slovenska*** považujem za dôležité v súvislosti s podporou vášho úsilia na zachovanie a prezentovanie slovenskosti pri naplňovaní slovenských ústavných a zákonných ustanovení. Niektoré z nich spomenul vo

svojom vystúpení už aj štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky pán Lukáš Parížek a ďalší rečníci v prvej časti tejto konferencie.

Pozitívnym východiskom je, že koaličná vláda má vo svojom **Programovom vyhlásení** zakotvené, že „posilní starostlivosť o zahraničných Slovákov. Bude moderným dynamickým spôsobom podporovať ich inštitúcie a vzťahy so Slovenskou republikou v súlade s prijatou koncepciou štátnej politiky na roky 2016-2020. Pripraví nový model poskytovania vládnych štipendií pre Slovákov žijúcich v zahraničí.“. ÚSZZ ráta s tým, že už spomínaná zriadená Rada vlády Slovenskej republiky pre krajské otázky bude nápomocná pri zabezpečovaní plnenia vyhlásenia vlády a strategicky usmerňovať činnosť ÚSZZ v oblasti vzdelávania, kultúry, informovanosti a médií. Pevne verím, že tento orgán napomôže aj pri zabezpečovaní účasti slovenských predstaviteľov na vašich podujatiach doma i v zahraničí - za vyvíjané úsilie si to zaslúžite.

Ako som vyššie spomenul, bol by som rád, keby sa v rámci SZSZ a s podporou ÚSZZ vytvorili **odborné komisie**, ktoré by - podobne ako je to v prípade Školskej komisie - diskutovali a vypracovali ciele a priority z pohľadu krajských komunit, ktoré budú aj s podporou ÚSZZ reagovať na súčasné výzvy v oblasti vzdelávania, duchovnej a svetskej kultúry, informovanosti (*edičnej činnosti*) a médií. V tomto smere je dôležitá komunikácia a spolupráca medzi jednotlivými skupinami krajanov, aby sme nielen naplnili literu ústavy o spolupatričnosti krajanov, ale hlavne aby dochádzalo k posilňovaniu jednoty medzi krajanmi v domovských štátoch i vo svete. To je aj zásadný dôvod na podpísanie memoranda ÚSZZ so Svetovým združením Slovákov v zahraničí v októbri minulého roku. Pokiaľ sa nám to podarí, bude to na osoh domovskej krajiny, na pýchu materského štátu, ale hlavne v prospech krajanov a ich aktivít v domovskej krajine.

Programové vyhlásenie vlády zakotvuje aj záväzok pripraviť nový model poskytovania vládnych štipendií pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Chcem veriť, že v spolupráci s krajskými reprezentatívnymi zložkami sa bude dariť systematickejšie využívať **štipendiá**, ktoré poskytuje Slovenská republika krajským študentom, aby naplnili svoj cieľ návratu tejto investície do krajského prostredia v domovskej krajine. Hoci ani tento slovenský vklad do krajského prostredia nevychádza navnivoč bez ohľadu na zemepisné miesto realizácie absolventov, lepšie by bolo, keby sa absolventi vracali domov a tu šíрили slovenskosť. Do pôsobnosti MŠVVaŠ SR patrí aj vysielanie učiteľov do základných škôl a lektorov na vysoké školy, ktorí v súčinnosti s domovskými pedagógmi vnášajú slovenskosť do výchovno-vzdelávacieho procesu. V krajinách, kde pôsobia, vykonávajú záslužnú činnosť. Už dlhodobo rezonuje aj otázka vysielania študentov slovenských pedagogických vysokých škôl na

prax medzi krajskú komunitu, čo by tiež bolo dobré do nejakej koncovky.

ÚSŽZ je v kontakte so *Štátnym pedagogickým ústavom MŠVVaŠ SR*, ktorý môže byť nápomocný pri podpore škôl, vzdelávacích centier a knižníc z hľadiska učebných pomôcok. Som rád, že riaditeľ ústavu pán Ľudovít Hajduk prijal pozvanie na konferenciu a vyjadril pripravenosť ústavu spolupracovať pri vypomáhaní učebnicami pre našich krajanov. V príslušných komisiách ústavu bude posúdené aj začlenenie do stredoškolských učebníc otázok týkajúcich krajanov.

Aj *v oblasti vedy a výskumu* bude potrebný nejaký impulz, ktorý by sa mal (možno v tejto etape) tak trocha egoisticky zamerať na hľadanie východísk z existujúceho stavu v slovenskej krajskej komunite v jednotlivých krajinách a celkove vo svete. Úprimne oceňujem všetky aktivity, ktoré vedú k zachytávaniu minulých období kvitnúcej slovenskosti v jednotlivých obciach, mestách a regiónoch v tlačenej alebo elektronickej podobe. Treba však myslieť na to, že budú mať význam len vtedy, keď budú mať ešte čitateľov v čim ďalej tým intenzívnejšie sa znižujúceho počtu krajanov vo svete. Nevieť prečo mi napadol titulok z komediálneho seriálu v srbskej televízii „Selo gori a baba se češle“. V našej praxi to v premietnutej podobe znamená, že celkom správne „kultivujeme“ našu minulosť z rôznych uhlov pohľadu, ale ide aj o to, aby sme sa zahľadeli do seba raz nezobudili v situácii, keď výsledky takýchto vedecko-výskumných aktivít už nebudú mať svojich krajských čitateľov. Verím tiež, že je tu priestor aj pre spoluprácu so SAV a slovenskými vysokými školami.

Myslím, že sa tiež zhodneme na tom, že treba investovať do našej najmladšej generácie, ktorá preberie štafetu po nás doma i v zahraničí. Súčasne ide o pestovanie vzťahov detí, žiakov a študentov k materskej krajine. ÚSŽZ bude naďalej podporovať letné *detské a mládežnícke tábory*, ktoré vytvárajú priestor na spoznávanie sa detí, komunikáciu medzi nimi v slovenskom jazyku a v spoznávaní slovenských regiónov. Výsledkom je spokojnosť detí, žiakov, pedagogického dozoru a rodičov z táborov, ktoré sa realizujú na odbornej úrovni s partnerskými agentúrami z UMB v B. Bystrici, Univerzity Komenského v Bratislave, Akadémie vzdelávania v Martine a naposledy aj z Matice slovenskej. To sa týka aj škôl v prírode a tiež exkurzií krajských detí na Slovensko. Ide o to, aby sa na Slovensko v predstredoškolskom veku dostali krajské deti, ktoré si to za svoje úsilie učiť sa slovenčinu v zahraničí zaslúžia. Usilujeme sa tiež, aby sa do týchto táborov dostali tiež talentované deti, ktoré boli úspešné pri vyvíjaní aj mimovyučovacích aktivít v umeleckej alebo iných oblastiach, ktoré ich budú spájať s materským Slovenskom. Raz to možno budú práve oni, ktorí budú prirodzenými apoštolmi Slovenska vo svete.

Som taktiež veľmi rád, že krajanští žiaci a študenti sa majú možnosť zapájať do spoločenských aktivít, ktoré organizujú mestá alebo inštitúcie hlavne pre školákov zo Slovenskej republiky. Účasť krajanov na **kultúrno-spoločenských podujatiach**, ako je divadelná „Palárikova Raková“, „Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti“ v Dulovciach, literárna súťaž „Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko“ v Nových Zámkoch alebo „Bienale fantázie“ v Turčianskej galérii v Martine umožňuje nielen demonštrovať svoje umenie v materskej krajine, ale aj dotýkať sa pulzu jej života a tým zároveň prispievať do spoločnej slovenskej kultúrnej truhlice. Z tohto miesta chcem poďakovať starostovi obce Dulovce Štefanovi Caletkovi a riaditeľovi Turčianskej galérie v Martine Ľubomírovi Kral'ovanskému za spoluprácu.

Verím, že veľký potenciál je ešte skrytý vo využívaní **spolupráce medzi partnerskými regiónmi**, mestami, obcami alebo spolkami zo Slovenska a vašimi domovskými štátmi. Stále si spomínam na partnerskú spoluprácu medzi vojvodinskou obcou Chrtkovce a slovenskou obcou Ratkovo, ktoré začalo v oblasti folklóru a vyústilo do investície na výstavbu fotovoltaickej elektrárne v Srbsku. Podobne ako napríklad aj návšteva folklórneho súboru Ostroha z Írska v Kanade na pozvanie slovenských krajanov z kanadského západného pobrežia, čo sú len ilustrácie. V niektorých prípadoch si myslím, že by sme si mohli aj takýmto spôsobom autonómne napomáhať pri realizácii slovenskosti v prostrediach nášho pôsobenia.

Oblasť kultúry má svoje dva rozmery - duchovný a svetský. Kultúra je našou prítomnosťou, ktorá premostuje slovenskosť medzi skôr narodenou a mladou generáciou. Kostoly, školy, krčmy a kultúrne strediská tvorili logistiku slovenskosti v slovenskom prostredí, kde sa formovala viera, vzdelanie, získavali sa všeobecné informácie lokálnej a globálnej povahy a kde sa ľudia stretávali pri rôznych príležitostiach. Tieto inštitúcie tak vstupovali do našich duší v kolobehu každodenného života bez toho, aby sme si to uvedomovali. Stávali sa našimi spoločníkmi, ktorí nás obkolesili pri rodinných a spoločenských udalostiach spojených s narodením, vzdelávaním, rôznymi druhmi zábav až po pohreby. V takýchto prostrediach sme dostávali prvé vitamíny vlastenectva a nevdojak aj duchovné prepojenie, ktoré ústi do slovenského príbuzenstva. Cyrilo-metodská viera a kresťanské tradície i zvyky, slovenský jazyk, slovenské divadlo, folklór, či umenie akéhokoľvek druhu, majú perspektívu aj v krajanstvom prostredí vtedy, keď bude existovať táto infraštruktúra. Na druhej strane samotná infraštruktúra nestačí, lebo kostol bez veriacich a škola bez žiakov je ako telo bez duše. Úrad preto bude v rámci svojich možností naďalej podporovať aktivity krajanov v oblasti duchovnej a svetskej kultúry na uspokojenie tela i duše v súlade s koncepciou štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom na roky 2016-2020.

Oblasť *informovanosti* v slovenskom jazyku predstavuje ďalšiu kategóriu, ktorá tvorí pilier národného povedomia. V zásade tu možno zaradiť edičnú činnosť, ktorá tvorí akýsi komunikačný most v priestore a čase. Odovzdávanie informácií z miesta diania širokej verejnosti a ich posúvanie z generácie na generáciu zanecháva odkazy súčasníkom a zároveň aj budúcim generáciám. Dnes uvádzame do krajanského obehu Svetový slovenský kalendár na rok 2017, ktorý spracovalo Slovenské vydavateľské centrum v Báčskom Petrovci a želám mu veľa čitateľov. Verím, že kalendár by sa mohol v budúcnosti stať akýmsi majákom, ku ktorému budú krajanovia upriamovať pozornosť. Po úvodnom predstavení našich krajanských spolkov a združení by nás mal v ďalších rokoch informovať o dôležitých krajanských aktivitách a navádzať na možnosť účasti na podujatiach v jednotlivých krajinách. Som si plne vedomý toho, že edičná činnosť v sebe zahŕňa aj vydávanie slovenskej beletrie, poézie či iných foriem literárnych prejavov v tlačovej alebo elektronickej podobe, v ktorých sa vieme pochváliť našimi historickými osobnosťami alebo aktuálnymi slovenskými autormi. Som si tiež vedomý toho, že to patrí do slovenského kultúrneho bohatstva. ÚSZZ bude v rámci svojich možností podporovať edičnú činnosť vo väzbe na iné priority. K všeobecnej informačnej činnosti ÚSZZ som viackrát povedal, že existujú rôzne a početné nástroje na šírenie informácií a sme nimi zaplienení tak, že už sa v nich len s námahou orientujeme. Chcem zdôrazniť, že ÚSZZ sa usiluje poskytnúť krajanskému prostrediu potrebné, užitočné a komplexné informácie o svojich aktivitách na webovej stránke. V prípade potreby sa môžete vždy obrátiť na úrad, resp. jeho zamestnancov e-mailom alebo telefonicky.

Napokon dôležitú a na to nadväzujúcu kategóriu tvoria *médiá*. ÚSZZ organizuje v dvojročných intervaloch stretnutie krajanských novinárov, aby si navzájom vymenili poznatky zo svojej práce. Vždy ma poteší, keď si môžem prečítať, vypočuť či pozrieť reportáž z oblasti aktivít krajanov a ešte som radšej, keď sú tieto správy pozitívne. Som tiež rád, keď sa krajanské médiá v jednotlivých krajinách stále „držia nad vodou“, hoci je to čím ďalej tým zložitejšie. Aj tu by bolo dobre dať krajanské mediálne hlavy dokopy a vytvoriť systém komunikácie, ktorý bude napomáhať pri posilňovaní jednoty a národného povedomia krajanov. Moderná a rýchle sa zdokonaľujúca informačná technológia je realitou a nepomôže nám sťažovať sa na to, že má dopady aj na klasické médiá. Ako udržať v harmonickom vzťahu podporu k médiám so storočnou tradíciou vo vzťahu k elektronickým médiám, ktoré vznikli (*povedzme*) predvčerom. Je potrebné nájsť odpoveď na túto otázku a to nielen z hľadiska podpory médií, ale hlavne účinnosti ich pôsobenia na posilňovanie národného povedomia. Tohto roku úrad podpísal dohodu s verejnoprávnou televíziou RTVS o spolupráci z hľadiska propagácie krajanských aktivít. V tejto súvislosti by som chcel oceniť prácu redaktorky RTVS/RSI pani Ingrid Slaninkovej, ktorá systematickým spôsobom informuje o aktivitách našich

krajanov v zahraničí a prispieva k propagácii vašej práce na Slovensku. Pochopiteľne, poďakovanie patrí všetkým redaktorom a pracovníkom krajanových médií, ktorí svojou každodennou prácou prispievajú k prezentovaniu aktivít krajanov v akčnom rádiu ich pôsobnosti a tým aj k posilňovaniu národného povedomia.

Z našich domácich podujatí treba ešte zmieniť ***Krajanskú nedeľu a Krajanský dvor*** v Detve, na ktorých sa prezentujú krajanové folklórne súbory, gastronómia i tradičné remeslá krajanov. Podujatie v Detve sa teší pozornosti nielen Detvanov, ale aj širšieho okolia a bol som rád, že tohto roku si cestu k nemu našli aj bývalý prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič, poslankyňa NR SR Erika Jurinová i štátny tajomník MZVaEZ SR Lukáš Parížek. Dúfam, že tí, ktorí sa mali možnosť zúčastniť tohtoročných Podpolianskych folklórnych slávností v Detve mi dajú za pravdu, že krajanové súbory v pásme „Ako išiel tatko do sveta...“ v režijnom podaní Vlastimila Fabišika očarili publikum, ktoré si tiež mohlo pochutiť na špecialitách krajanových kuchýň na Krajanskom dvore. Chcel by som poďakovať a oceniť spoluprácu s primátorom mesta Detva pánom Jánom Šufliarskym, ktorý spolu s kolektívom svojich spolupracovníkov vytvára podmienky na všeobecne prospešné prezentovanie krajanov slovenskej verejnosti vrátane na tieto účely budovaného tzv. Krajanského dvora. Verím, že folklórne témy Krajanskej nedele, ktoré budú indikované dopredu, vytvoria príležitosť na to, aby sa na Slovensku mohlo časom prezentovať čo najväčšie množstvo krajanových folklórnych súborov zo sveta.

Na záver ešte ***pod'akovanie mojim kolegom z úradu*** a zástupcom jednotlivých rezortov a inštitúcií za spoluprácu pri naplňovaní štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu ku krajanom. ÚSZZ bude naďalej usilovať o to, aby sa tieto vzťahy ešte viac spevňovali a podporovali sa krajanové združenia a spolky s cieľom posilňovať komunikáciu, solidaritu a jednotu krajanov vo svete. Budem rád, keď kritické hodnotenie spoločnej práce pôjde ruka v ruke s reálne načrtnutými návrhmi o komplexnej vízii krajanskej perspektívy pri posilňovaní národného povedomia a jednoty Slovákov žijúcich v zahraničí v prostredí súčasných globálnych výziev a nástrah. Ešte raz vám želim príjemný pobyt doma, teším sa na vaše vystúpenia a námety ohľadne skvalitnenia našej spoločnej práce.

Ďakujem vám za pozornosť!

Ján Varšo, predseda ÚSZZ

Bratislava 28. október 2016